

академічної доброчесності); 2) аналіз результатів навчання учнів, зокрема, забезпечення зворотного зв'язку з учнями; та 3) забезпечення самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів. У зв'язку з оприлюдненням МОН України нових рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання³, актуальним є визначення аспектів оцінювальної діяльності вчителів, які потребують підтримки (визначення спеціальних заходів, спрямованих на задоволення професійних потреб вчителів).

Основні результати дослідження, у якому взяли участь 349 учителів загальноосвітніх шкіл України, показали, що вибір педагогами методів оцінювання здебільшого здійснюється за принципами ресурснезатратності і легкості застосування, а ціннісні характеристики оцінювання (об'єктивність, точність, достовірність) набувають ваги зі збільшенням досвіду. Виявлено тенденцію зниження оцінки вчителями власної педагогічної діяльності в контексті оцінювання на етапі досягнення 10-річного педагогічного стажу. Це може свідчити про необхідність приділення особливої уваги цій групі вчителів у процесі перепідготовки або підвищення кваліфікації. У зв'язку з виявленою неусталеністю поглядів учителів щодо компонентів оцінювальної діяльності, які характеризують формувальне оцінювання, зроблено висновок про доцільність відповідної методичної підтримки вчителів. За результатами дослідження також обґрунтовано потребу в подальшій методичній підтримці вчителів щодо самооцінювання та взаємооцінювання як методів залучення учнів до активного навчання. Дослідження триває.

Сучасні підходи до оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти

*С. О. Науменко,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу моніторингу
та оцінювання якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Одним із важливих показників якісної освіти, як однієї з необхідних умов інтелектуального, культурного і творчого розвитку суспільства та інструменту його соціально-економічного зростання, є професіоналізм учителя. Водночас запровадження ефективної системи оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників сприяє не лише фаховому розвитку педагогів, а й підвищенню рівня якості освіти в класі, закладі освіти тощо.

³ Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.08.2024 №1093.

Зарубіжні дослідники виділяють два основних види оцінювання професійних досягнень педагога: підсумкове оцінювання, метою якого є порівняння показників ефективності або кількісна оцінка результатів педагогічної діяльності вчителя, та формувальне оцінювання, орієнтоване на вдосконалення професіоналізму педагога. Якщо підсумкове оцінювання є невід'ємним складником стратегії управління та прийняття адміністративних рішень (наприклад, щодо прийняття вчителя на роботу або його звільнення, просування по службі, підвищення зарплати тощо), то формувальне оцінювання передбачає наявність конструктивного зворотного зв'язку між педагогом та експертом, який оцінює результати діяльності педагогічного працівника, що дає можливість визначити її сильні та слабкі сторони й запропонувати шляхи вдосконалення. При цьому науковці зауважують, що ефективнішим підходом є поєднання підсумкового та формувального оцінювань як чинника вдосконалення вчителями практичних навичок та водночас їхнього професійного й особистісного зростання.

Зарубіжні дослідники виділяють три ключові компоненти оцінювання: 1) характеристики (показники) професійної діяльності вчителя: предметні знання, педагогічна майстерність, здатність підвищити успішність учнів, уміння створити сприятливу атмосферу в класі, уміння вести зворотній зв'язок і спілкуватися з батьками, колегами та адміністрацією закладу освіти, використовувати сучасні освітні ресурси та технології тощо; 2) суб'єкти оцінювання (оцінювачі): зовнішні та внутрішні (адміністрація закладу освіти, колеги-вчителі), а також учні та їхні батьки. При цьому залучення зовнішніх спостерігачів та учнів до оцінювання роботи вчителів робить його об'єктивнішим і справедливішим. Оцінювання колегами призводить до якісніших змін у практиці роботи вчителя, діяльність якого оцінюється, ніж оцінювання адміністрацією⁴. Ефективнішим є інтегрування зовнішнього та внутрішнього оцінювання; 3) методи оцінювання вчителів: спостереження за освітнім процесом, аналіз відеозаписів уроків, аналіз досягнень учнів, оцінювання колегами, зворотній зв'язок від учнів та батьків (анкетування, опитування), аналіз портфоліо вчителя тощо. Оптимальним є поєднання кількох методів оцінювання (наприклад, результати тестування учнів, спостереження за уроками, самооцінювання вчителя), як чинник об'єктивності інформації щодо ефективності роботи вчителя та уникнення впливу конкретного методу на результати оцінювання.

Зарубіжні дослідники (Putman H., Ross E., Walsh K.) виділяють сім функціональних компонентів (показників) системи оцінювання професійної діяльності вчителів: 1) опитування учнів. Результати опитувань учнів, які певною мірою корелюють із показниками зростання академічної успішності здобувачів освіти, є об'єктивнішими та надійнішими показниками, ніж ті, які покладаються виключно на звіти та спостереження адміністрації; 2) об'єктивні показники розвитку учнів. Підвищення рівня навчальних досягнень учнів як

⁴ Ford, T. G., & Lavigne, A. L. (2024). Does It Matter Who Evaluates Teachers? Principal Versus Teacher-Led Evaluation and Teacher Motivation. *Educational Policy*, 38(4), 794-829. <https://doi.org/10.1177/08959048221103796>.

результат професійної діяльності вчителя позитивно впливає на довгострокові досягнення здобувачів; 3) щонайменше трійкові рейтингові системи. Застосування трійкових рейтингових систем (напротивагу двійковим: задовільно/незадовільно) підвищує корисність і валідність систем оцінювання; 4) щорічне оцінювання та спостереження для всіх вчителів. Спостереження за роботою вчителя у класі є корисним джерелом інформації для самих учителів, адже надає їм зворотний зв'язок. Оскільки ефективність вчителя може змінюватися з року в рік, дані за кілька років можуть використовуватися для визначення підсумкової оцінки вчителя, щоб підвищити її точність; 5) професійний розвиток, пов'язаний із оцінкою вчителя. Основною метою оцінювання професійної діяльності вчителя є визначення сфер (областей), в яких він працює добре, та тих, у яких він потребує вдосконалення; 6) письмовий відгук (зворотний зв'язок) після кожного спостереження. Конструктивний і детальний зворотний зв'язок та інструктаж є важливими компонентами розвитку вчителя; 7) кілька показників для остаточного оцінювання вчителів, зокрема, спостереження в класі, опитування учнів та показники їхньої успішності, дають більш узгоджені рейтинги упродовж багатьох років у порівнянні з одним показником ефективності.⁵

Принципи оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників та нормативно-правове й організаційно-методичне забезпечення їх реалізації

*С. Г. Головка,
кандидат історичних наук, доцент,
старший дослідник, старший науковий
співробітник відділу моніторингу та оцінювання
якості загальної середньої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

Оцінювання професійної діяльності є одним із важливих інструментів забезпечення безперервного професійного розвитку педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти та створення умов для їх постійного саморозвитку, самовдосконалення, підвищення професійної майстерності, стимулювання творчих методичних пошуків, спрямованих на якісне удосконалення освітнього процесу та підтримку індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти. Його основною формою є атестація, що передбачає систему заходів, що здійснюються з дотриманням принципів відкритості та колегіальності, гуманного та доброзичливого ставлення до педагогічного працівника, повноти та об'єктивності оцінювання результатів педагогічної

⁵ Putman, H., Ross, E., & Walsh, K. (2018). *Making a difference: Six places where teacher evaluation systems are getting results*. National Council on Teacher Quality. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED590763.pdf> (с. 2, 19-20).